بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد الله وحده والصلاه والسلام على من لانبي بعده .

اول فصل دتجويد مبادي

تجويد په لغت کې تحسين يا ښايسته کولوته وايي . او په اصطلاح کې هر حرف دخپل مخرج څخه سره دټولو صفاتو اداء کول بغير دڅه تکلف نه په ډير اساني سره .

دتجويد تعريف :- دا هغه علم دي چي په دي کي دمخارجواو صفاتو څخه بحث کيږي .

دعلم تجويد موضوع : ددي علم موضوع حروف هجا دي دالف نه تريا پوري .

دتجويد دعلم غرض :- دتجويد دعلم غرض يا مقصد دقران کريم صحيح تلاوت کول دي .

دتجويد دعلم فايده - ددې علم فايده ددواړو جهانوکاميابي اودالله تعالی رضا ده .

دتجويد دعلم فضيلت :- دادټولو علوموڅخه افضل او اشرف دي ځکه ددي تعلق دټولو شيانو څخه بهتر څيز سره دي چي هغه دالله تعالی کلام دي .

دتجويد دعلم حکم :- په قران کريم او حديث نبوي او اجماع امت باندې ثابت دي چي په تجويد سره قران کريم تلاوت کول واجب او ضروري دي او په دې کې هيڅ اختلاف نشته . لکه څرنګه چې الله تعالی په سورت مزمل کې ارشاد فرمايي (وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا)

ترجمه : قران مجيد ښه ورو ورو او په اطمنان سره لوله .نوپدغه صورت کې کولاي شي چې دتجويد مراعت پکې وکړي .تفسير بيضاوي ددې ايت داسې ترجمه کوي : (وَجَوِدْاَلقُرْآنَ تَجْوِيْدَا)

يعني قران په تجويد سره لوله دعلي (رض) څخه ددې ايت ترجمه داسې منقول ده (الترتيل هو تجويد الحروف ومعرفة الوقوف .

Ketabton.com

ترجمه : ترتيل دي ته وايي په تجويد سره دحروفواداء کول او دوقفونو پيژندل او همدارنګه په حديث شريف کې هم ارشاد دي (ان الله يحب ان يقراء القران کما انــــــزل) ترجمه : بيشکه الله (ج) ته داخوښه ده يا الله (ج) خوښوي چي قران کريم داسې ولوستلې شي لکه څنګه چې نازل شوي دي .

او دابنکاره خبره ده چې قران کريم په تجويد سره نازل شوي دي فقهاء امت مسلمه هم دالله (ج) او دهغه درسول (ص) دحکم په بنا باندې دعلم تجويد حاصلول دهغې په موافق قران کريم لوستل ضروري ګرځولي .

علامه جزري رحمه الله عليه په خپل مشهوره رساله مقدمة الجزريه کې فرمايلي دي (والاخذ با لتجويد حتم ولازم من لم يجود القران آثم) ترجمه : په تجويد سره قران لوستل حتمي او لازمي دي او څوک چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

[Pick the date]

په تجويد سره قران نه لولي هغه گناهكار دي (لانه به الاله انــــــــزلا-- وهكذامنه الينا وصلا) يعني قران په تجويد سره لوستل ځكه ضروري دي چې الله تعالى قران كريم په تجويد سره نازل كړي دي او همدارنګه دا قران دالله تعالى نه مونږه پورې په تجويد سره رارسيدلي دي .

علامه شيخ محمد مكي نصر په خپل كتاب نهايت القول المفيد كې فرمايي (فقد اجتمعت المے معصومه من الخطاء علي وجوب التجويد من زمن النبي (ص) الي زماننا ولم يختلف فيه عن احد منهم وهذا اقوى الحجج).

ترجمه : بيشكه ټول امت مسلمه پدې باندې اتفاق كړي دي چه تجويد واجب دي دنبي كريم (ص) دزماني نه زمونږتر زماني پورې او پدې كې هيچاهم اختلاف نه دي كړي او دا دټولو څخه مضبوط او قوي دليل دي يعني پدي كې اختلاف نه كول دټولو څخه قوي دليل دی .

((دترتيل اجزاء))

دتــــــــــرتيل عمده اوغټ اجزاء دوه دي :((تجويدالحروف)) ((معرفه الوقوف))

لكه څرنګه چې لړ مخكې دحضرت علي (رض) په تفسير كې تېر شو او دترتيل تفصيلي اجزاء آتوته رسيږي .

ځكه چي تجويد الحروف هم په دوه قسمه دي (مخارج الحروف) او (صفات الحروف)

بياصفات الحروف هم په دوه قسمه دي اول ((صفات لازمه)) دوهم ((صفات عارضه)) او معرفه الوقوف هم په دوه قسمه دي اول ((محل وقف)) دوهم ((كيفيت وقف))

شكل

دوهم فصل دتجويد اول جزء

مخارج الحروف :- مخرج په لغت كې دوتلو ځاي ته ويل كيږي او په اصطلاح كې دكوموځايونو څخه چي حروف اداء كيږي هغي ته مخارج ويل كيږي بناء په قول مشهورباندې دحروفو مخارج ټول (١٧) اووه لس دي او دامخارج په دوه قسمه دي ١.مخرج محقق ٢. مخرج مقدر .

مخرج محقق هغي ته وايي چې دحلق يا لسان يا دشونډو داجزاوو څخه يو معين جزء وي .

او مخرج مقدر هغي ته و ايي چې دحلق ،لسان او شونډو داجزاوو څخه نه وي اوكه وي نو جز معين به نه وي اودا دوه مخرجه دي اول (جوف دهن) دوهم (خيشوم) او مخارج محقق پنځه لس (١٥) دي دحلق دمخارجو څخه به شروع وكړو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

حلق په دري برخوويشل شوي دي : اول (اقصی الحلق یعني کښته برخه دحلق) دوهم (منځني یا وسط دحلق) دریم (ادنی یعني لوړه برخه دحلق هغه برخه چې خولې ته نیږدې ده) .

اول مخرج اقصي الحلق : ددې څخه دوه حروف اداء کیږي لکه (ء ،ها) .

دوهم مخرج وسط الحلق : ددې نه هم دوه حروف اداء کیږي لکه (ع ، حا) .

دریم مخرج ادني الحلق : ددی نه هم دوه حروف اداء کیږي لکه (غ ، خا) . او دې شپږو حروفوته حروف حلقي وايي چې مجموعه يې په لاندې شعر کې ذکر شوې ده :

حـــــــــروف حـــــــلقي شش بود اي باوفا

هــــــــمزه ها وعــــــين وحا غــــــين وخا

اوس دلسان مخرجوته راځو چې په لسان کې لس (۱۰) مخارج دي .

څلورم مخرج: اقصاي لسان یعني دژبې بیخ چې دمقابل تالو سره ولګیږي ددې نه (ق) اداء کیږ ي

پنځم مخرج : داهم اقصاي لسان دي خود (ق) دمخرج نه لږ لاندې خولې طرف ته ددې نه (ک) اداء کیږي . دې دواړو حروفوته (ق،ک) حروف لهاتیه یا لهویه وايي، لهات هغه ژبکۍ ته وايي کوم چې په حلق پورې زوړنده وي نو ددې دواړو حرفونو تعلق لهات سره دي ځکه ورته لهاتیه وائي .

شپږم مخرج : دژبې مینځ چې دمقابل تالوسره پیوست شي ددې نه درې حروف اداء کیږي لکه (ج،ش، ی) . ي غیر مده یعني ياي لین او ياي متحرک اداء کیږي او دې دري واړه حروفو ته حروف شجریه وايي . شجر ددواړوژامو ترمینځ چې کومه خالیګاه ده هغې ته وايي .

مخکې ددې نه چې اووم مخرج ذکر کړو باید دغاښونو نومونه وپیژنو ځکه چې راتلونکي مخارج دغاښونو سره تعلق لري .

په عام طور سره دانسان دوه دیرش ۳۲ غاښونه وي مخکني څلور غاښونوته (دوه پورته دوه کښته) ثنایا وايي پورتني دووته يې ثنایاي علیا وايي او لاندني دووته یې ثنایاي سفلی وايي .

ددې په څنګ کې څلورغاښونه نوردي چې هغې ته رباعیات وايي .

درباعیاتو په څنګ کې څلور نور غاښونوته انیاب وايي او کواسر هم ورته وايي دانیابو په څنګ کې دوه پورته دوه لاندې څلور غاښونوته ضواحک وايي . دضواحکو په څنګ کې دوولس (۱۲) چې شپږ پورته او شپږ لاندې دي دیته طواحن وايي صرف همدغه طواحن (۱۲) دي نورټول څلورڅلوردي او دطواحن په څنګ کې څلورآخرني غاښونه دي چې هغي ته نواجذ وايي دغه دري قسمه آخرني غاښونه (ضواحک ، طواحن ، نواجذ چې مجموعه يې (۲۰) غاښونه کیږي دیته اضراس وايي .

لاندې دغاښونو خلاصه ذکر کیږي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

ثنایا .... څلور (٤)

رباعیات ....څلور ....(٤)

انیاب ....څلور ....(٤)

ضواحک ....څلور ....(٤)

طواحن ....دوولس ....(١٢) اضراس

نواجذ ....څلور........(٤)

اووم مخرج :- کله چې اقصي حافه لسان داضراس علیا دبیخونو سره ولګیږي ددي نه (ض) اداء کیږي دښي طرف څخه وي او که دچپ طرف څخه وي ، خودچپ نه اسانه اداء کیږي نسبت ښي طرف ته ، ددواړو طرفونونه په یو ځل هم اداء کیږي خوداډیر مشکل کاردي اودي حرف ته حافیه وایي .حافه دژبې اړخ ته وایي .

اتم مخرج :- ادني حافه مع طرف اللسان کله چې دثنایا ربعیات انیاب او ضواحک بیخونوسره ولګیږي ددي نه (ل) اداء کیږي ښي طرف نه وي که چپ طرف نه وي خودادښي طرف نه اسانه اداء کیږي او ددواړوطرفو نه په یو ځل هم اداء کیږي .

(تنبیه) د(ض) مخرج دحافي هغه برخه ده چې دحلق طرف ته نږدي ده او دې ته اقصي حافه وایي .د(ل) مخرج دحافي دهغې برخي نه اداء کیږي کوم چې دخولي طرف ته ده او دیته ادني حافه وایي او همدارنګه د(ل) په اداء کولوکي دژبې څوکه هم دغاښونو سره لګیږي مګر د(ض) داداء کولو په وخت کي دژبې څوکه دغاښونو سره بلکل نه لګیږي .

نهم مخرج :- دژبې څوکه سره دادني حافه کله چه دثنایا ، رباعیات ، انیاب بیخونو سره ولګیږي ددي نه (ن) مظهره (هغه نون کي چې اظهار کیږي) اداء کیږي .

لسم مخرج :- دژبې څوکه او دثنایا او رباعیات بیخونه ددي څخه (ر) اداء کیږي البته دي کې پشت زبان هم داخل دي یعني ددي داداء کولو په وخت کې ژبه شاطرف ته میلان کوي او دنون مخرج ته نژدې دي خو دومره خبره ده چه دنون مخرج داداء کولو په وخت کي دژبې څوکه دتالو هغې حصې ته میلان کوي کوم چې شونډوته نیژدي دي او د (ر) داداء کولو په وخت کي دژبې څوکه دتالو هغه حصې ته میلان کوي کوم چې حلق طرف ته نیژدې وي (ل،ن،ر) دي دري واړو حروفوته حروف طرفیه او ذلقیه وایي طرف او ذلق دواړه په معني دکنار ې سره راځي .

یوولسم مخرج :- د (ط،د،ت) مخرج دي کله چې دژبې څوکه دثنایاعلیا دبیخونو سره ولګیږي ددي څخه دا دري واړه حروف اداء کیږي او دي حروفوته حروف نطعیه وایي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوولسم مخرج :- دژبې څوکه او دثنايا عليا هغه کناره چې د وريوسره پيوست دي ددي نه (ظ ، ذ ،ث) اداء کيږي دي درې واړه حروفوته حروف لثويه وايي لثه وريو ته وايي .

ديارلسم مخرج :- دژبې څوکه دثنايا عليا او سفلى دروني يا داخلي کناري ددې څخه (ص.س،ز) اداء کيږي مګر دژبې څوکه دکناروسره نه لګيږي دژبې څوکه او دکنارو ترمينځ لږ غوندې خلا باقي پاتې کيږي البته دثنايا عليا کناري او دثنايا سفلى کنار ي لږ غوندي يو له بل سره پيوست کيږي او که داپيوست نه شي نود صفير صفت نه اداء کيږي او دي دري واړو حروفو ته حروف اسليه او صفيريه وايي .اسله دژبې هغه نري څوکي ته وايي .

څوارلسم مخرج :-د(ف) مخرج دي کله چې دثنايا عليا څوکي دلاندينې شونډو دلمدي برخي سره ولګيږي ددې نه (ف) اداء کيږي .

پنځه لسم مخرج:- دواړه شونډي دي ددي څخه (ب ،م ، و) غير مده اداء کيږي صرف فرق دومره دي چې (ب) دشونډو دلمدي برخې څخه اداء کيږي او (م) دشونډو دوچې برخې څخه اداء کيږي او (و) ددواړو شونډو دناتمام يو ځاي کيدو څخه اداء کيږي .

دې څلورواړو حروفوته حروف شفويه وايي .

دمخارجو دوهم قسم مخرج مقدر

لکه څرنګه چې دمخرج مقدر تعريف بيان شو هغه دا چې مخرج مقدر هغي ته وايي چې دحلق يا لسان يا شفے داجزاوڅخه يومعين جزء نه وي.او مخرج مقدر دوه دي . اول خيشوم يعني دپزي اخري حصه خيشوم دحلق ،لسان او شفے داجزاء ونه کوم جزء ندي جوف دهن اګر چې جزء دي خوجزءمعين نه دي

شپاړسم مخرج :- جوف دهن دي ددي نه دري حروف اداء کيږي (واو، الف ، يا) کله چې مده وي الف دحلق دجوف نه اداء کيږي .

واو دشونډودجوف نه اداء کيږي . او (يا) دوسط لسان او تالو دجوف نه اداء کيږي د دي دري واړه حروفو انتها په هوا باندي کيږي .

يعني ددي اواز دباقي حروفو غوندي دحلق ، لسان شفتين داجزاءو په کوم جزء باندي نه اودريږي بلکه په هواکي خوريږي او ختميږي . او دي دري واړو حروفوته حروف جوفيه ، مده ،او هوايه ويل کيږي . جوفيه ځکه ورته وايي چې دجوف نه اداء کيږي .هوايه ځکه ورته وايي چې ددوي انتها په هواباندي کيږي ، مده ځکه ورته وايي چې دمديت صفت پکي موجود دي .

اووه لسم مخرج :- دغه مخرج دخيشوم دي ددي نه غنه اداء کيږ ي دلته دغني څخه نون مخفاے او نون مدغم به ادغام ناقص دي . داخفاء او دادغام بحث به وروسته ان شاء الله راشي .

دالف او همزه ترمينځ فرقونه :-

(c) ketabton.com: The Digital Library

دالف او همزه ترمينځ ځلور فرقونه موجود دي .

١، الف هميشه مده وي او همزه هيڅ کله مده نشي کيدلاي .

٢، الف هميشه ساکن وي او همزه کله ساکنه او کله متحرک وي .

٣، همزه ساکنه دجټکي سره تلفظ کيږي او الف نرم بغير دجټکي تلفظ کيږي .

٤ ،الف دکلمي په اول کې نشي راتلاي بلکه په مينځ يا اخر کي راځي او همزه دکلمي په سر ،مينځ او پاي کي راتلاي شي (په ټولو ځايونو کي راتلاي شي) دکلمي په سر کي چي کومه همزه راغلي وي هغه دالف په شکل ښودل شوي وي خوداهمزه ده ، الف دکلمي په سرکي بلکل نه راځي .

دالله تعالي په فضل سره مخارج الحروف پاي ته ورسيدل مخکي ددي چي دتجويدالحروف په دوهم جزء يعني صفات الحروف باندي شروع وکړو پکارده دچي دلحن په تعريف او اقسامو پيل وکړو ځکه مونږ دهر حرف مخرج وپيژانده که موږ حرف دخپل مخرج نه اداء نه کړو معني کي يي بدلون او تغير راځي .

دلحن اقسام اود هغې حکم

لحن دتجويد ضد دي يعني تجويد قران صحيح لوستلو ته وايي او لحن دقران کريم غلط لوستلوته وايي مثلاً حرف دخپل مخرج نه نه اداء کول يا دهغي صفت لازمه يا صفت عارضه نه اداء کول يا په حرکات او سکنات کي غلطي کول دارنګه غلطي کولوته لحن ويل کيږي .

لحن په دوه معني ګانو باندي استعماليږي . يو په معني دلب ولهجه لکه څنګه چي حديث شريف کي راځي (اقرءوا القرآن بلحون العرب واصوتها) ترجمه : تاسوقران دعربو په لب ولهجو باندي ولولي او دهغوي په اوازونو باندې) او دلحن بله معني ده غلط لوستل .

کله چې لحن دتجويد په مقابل کي استعمال شي نو په معني دغلطي سره راځي .

لحن په دوه قسمه دي (لحن جلي) او (لحن خفي)

لحن جلي ښکاره غلطيوته ويل کيږي او دا په پنځه قسمه دي :

١، تبديل الحرف بالحرف : يعني ديو حرف پرځاي بل حرف لوستل لکه (الحمد)پرځاي په (الهمد)لوستل يا دالقدر پرځاي (الکدر) لوستل يا د (عليم) پرځاي (اليم) لوستل يا د (مصلحون) پرځاي (مسلهون) لوستل .

٢،يوحرف زياتول ياکمول مثلاً :د(لم يلد) پرځاي (لم يالد) لوستل اود (لم يولد) پرځاي (لم يُلد) لوستل او په اول مثال کي الف زياتول او په دوهم مثال کي دلم يولد څخه واو کمول .

٣، تبديل حرکت بالحرکت يعني ديو حرکت پرځاي بل حرکت لوستل مثلاً : دزبر پرځاي پيښ لوستل يا دضمه پرځاي فتحه يا کسره لوستل لکه : إنعمتِ ً پرځاي انعمتُ لوستل ياد ختم اللهُ پرځاي ختم اللهِ لوستل

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤، تبدیل حرکت بالسکون یا تبدیل السکون بالحرکت مثلاً : خَلَقْنَا پرځاي خَلَقَنَا لوستل .

٥،مشدد مخفف او مخفف مشدد لوستل مثلاً : مُسْتَمِرّ ُ پرځاي مُسْتَمِرُ بغیر دشدنه لوستل .

اولحن جلي پنځه قسمونه لري اوددي حکم حرام دی ځکه چې په کلام الله کي تحریف دي ددي حروف تغیر او تبدیلیږي او معني هم ورسره بدلیږي او بعضي او قات پداسي غلطیو سره لمونځ هم فاسدیږي نو دداسي غلطیوڅخه ځان ساتل ډیر ضروري دي .

دوهم قسم لحن خفي :دلحن خفي معني ده پټه غلطي داهغه غلطیوته ویل کیږي چې هغه صفات نه اداء کول کوم چې دحروفو دتحسین او زینت سره تعلق لري اگرچي حروف دخپل مخرج نه ښه پوره اداء شي کوم کمي او زیاتي پکي ونه شي خوهغه صفات چه حرف ورسره مزین کیږي هغه نه اداء کول چې هغه ته صفات عارضه وایي او دصفاتو عارضه وو تفصیل به وروسته ان شاءالله راشي . مثلاً (را) چې کوموحالاتو کي پر یا مفخم تلفظ کیږي هغه مفخم نه اداء کول یا اخفا یا غنه نه کول یا مد نه کول . خلاصه دا چې (صفات لازمه صحیح نه اداء کولوته لحن جلي وایي) او د (صفات عارضه وو صحیح نه اداء کولوته لحن خفي وایي) اگر چې په لحن خفي په معني کي کوم بدلون نه راځي خودحروفو کوم زینت چې دي هغه له منځه ځي او ددې نه ځان ساتل هم ضروري دي او ددې حکم مکروه دي .

دتجوید دوهم جزء (صفات الحروف)

صفات دصفت جمعه ده او صفت په لغت کي داسي تعریفوو .

(ماقام بشي ءٍ من المعاني) . یعني دمعانیو په لحاظ یوشي چه دبل شي پورې قایم وي . لکه علم او سپین والي : پس دعلم تحقیق بغیر دعالم څخه نه کیږي او دسپین والي تحقیق بغیر دسپین شي څخه نه کیږي .

او په اصطلاح کي دصفت تعریف : صفت هغه حالت او کیفیت دي چه دحروفو دمخرج نه د اداء کولو په وخت کې مخې ته راځي مثلاً دحرف پُر لوستل یا باریک لوستل یا سخت یا نرم لوستل او داسي نور .

صفات په دوه قسمه دي (صفات لازمه) او صفات عارضه)

١، صفات لازمه : هغه صفات دي چي دحرف نه بلکل نه جداکیږي که داصفت په حرف کي اداء نشي نوحرف په خپل حال نه پاته کیږي بلکه ددي نه بل حرف جوړیږي یا غیر عربي حرف ورڅخه جوړیږي یاناقص اداء کیږي مثلاً په (ظ) کي داستعلاء او اطباق صفت دي که دا صفت پکي اداء نشي نو (ظ) څخه (ذ) جوړیږي . دغي وجهي نه داصفات حروفو پوري لازم دي اودي صفاتوته ممیزه ،مقومه، ذاتیه ، او ضروریه هم وایي ذاتیه او مقومه ځکه ورته وایي چې که چیري دا اداء نشي نو دحرف ذات باقي نه پاتي کیږي او حرف کامل نه اداء کیږي .اوممیزه ځکه و رته وایي چي دیو مخرج حروف یو دبل څخه جدا جدا اداء کیږي .

٢، صفات عارضه هغه صفات دي چي په بعضي حروفو کي په بعضي اوقاتوکي راځي او په بعضي او قاتوکي نه راځي اوکه چیري داصفات اداء نه شي په حروفوکي څه تغیر نه راځي په خپل حال پاتي کیږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

[Pick the date]

مګر ددي حرف چه کوم زينت او حسن دي هغه ورسره ختميږ ي ددغي وجهي نه دي صفاتو ته مزينه ، محسنه ، محليه او عارضه وايي مزينه او محسنه او محليه دا درى واړه په معني دزينت ورکوونکي راځي او عارضه دا معني چي داصفت دحرف پوري لا زم ندي کله پکي وي او کله نه وي . لکه څنګه چي مخکي بيان شو دلحن په اقساموکي او که داصفات اداء نشي نو لحن خفي صورت نيسي .

دريم فصل (دصفات لازمه اقسام)

صفات لازمه ټول په (١٨)قسمه دي چي لس يکي متضاده او (٨) يکي غير متضاده دي متضاده دامعني چي يو دبل ضد واقع شوي وي يعني پنځه صفات دينځو نورو ضدواقع شي او غير متضاده هغه صفات دي چه ضد نلري لاندي جدول وګوري :

صفات لازمه متضاده

١، همس		٢ ، جهر
٣ ، شدت	توسط	۴ ، رخوة
٥، استعلاء		٦ ، استفال
٧ ، طباق		٨ ، انفتاح
٩، اذلاق		١٠،اصمات

صفات لازمه غير متضاده

- ١١صفير
- ١٢ قلقله
- ١٣ لين
- ١٤ انحراف
- ١٥ تکرير
- ١٦ تفشي
- ١٧ غنه
- ١٨ استطالت

په مختصر ډول دصفاتو ذکروشوچي وروسته به ان شاء الله تفصيلاً ذکرشي کوم لس صفات متضاده چه ذکر شو همس دجهر ضد دي يعني کومو حروفو کي چي دهمس صفت موندل کيږي په هغوکي جهر نه راځي همدارنګه شدت درخوۀ ضد دي خو ددي دواړو ترمينځ يو بل صفت دي چي هغي ته توسط وايي همدارنګه استعلاء داستفال ضد دي او اطباق دانفتاح ضد دي او اذلاق داصمات ضد دي .

اوصفات غير متضاده بالمقابل ضد نلري ځکه دهغوي ضد بيان نشو .

١، همس : همس په لغت کي داوازټيټ والي ته وايي .

او د مجودينو په اصطلاح کي دمهموسه حروفو داداء کولو په وخت کي آواز په مخرج کي پداسي ضعف سره او دريږي چه نفس جاري وي خوآواز کي يو قسم ته پستي او ټيټ والي وي او په کومو حروفو کي چه دهمس صفت موندل کيږي هغو حروفو ته مهموسه ويل کيږ ي او دا صفت په لس حروفو کي موندل کيږي چي مجموعه يي (فحثه شخص سکت) دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲، جهر : جهر په لغت کي دآواز اوچت والي ته وايي او په اصطلاح کي ددي حروفو داداء کولو په وخت کي آواز په مخرج کي پداسي قوت سره اودريږي چي ددې وجهي نه نفس (ساه) بنديږي او آواز کي يوقسم ته اوچت والي وي او کومو حروفو کي چه دجهر صفت موندل کيږي دي حروفو ته مجهوره وايي او مهموسه نه علاوه باقي ټول حروف مجهوره دي چه هغه (۱۹) حروف دي او دهمس ضد دي .

۳، شدت : شدت په لغت کي سختي والي ته وايي او په اصطلاح کي ددي حروفو د اداء کولو په وخت کي آوازپه مخرج کي پداسي سختي او قوت سره او دريږي چي پدي سره آواز بنديږي او حرف قوي اوسخت اداء کيږي او داصفت په (۸) حروفو کي راځي چي مجموعه يي (اجدک قطبت) دي او په کومو حروفو کي چه داصفت راځي هغوي ته شديده وايي .

(توسط) دشدت او رخوت ترمينځ توسط يو صفت د ي چه ددي لغوي معني ده درميان کي واقع کيدل او په اصطلاح کي ددي نه مقصد دشدت او رخوت درمياني حالت دي يعني ددي حروفو داداء کولو په وخت کي آواز نه دومره سخت وي لکه دشدت غوندي او نه دومره نرم وي لکه درخوت غوندي يعني دشديده وغوندي اوازفوراً نه بنديږي او نه د رخوت غوندي آواز بلکل جاري پاتي کيږي بلکه يو درمياني حال غوره کوي او داصفت په پنځوحروفو کي راځي چه مجموعه يي (لن عمر) دي او دي پنځو حروفو ته حروف متوسطه وايي .

٤، رخوے : رخوے په لغت کي نرمي ته وايي او په اصطلاح کي درخوے حروفو داداء کولو په وخت اواز په مخرج کي پداسي نرمي سره اودريږي چه دهغي وجهي نه اواز جاري پاتي کيږي دشديده او متوسط حروفو نه علاوه باقي ټول حروف رخوے دي .

٥، استعلاء : استعلاء په معني د اوچتيدلو راځي دلغت په بناء او په اصطلاح کي دمستعليه حروفو داداء کولو په وخت کي دژبي بيخ پورته تالوطرف ته اوچتيږي چه پدي وجهي سره دا حروف مفخم (پر) اداء کيږي او دا (٧) حروف دي چه مجموعه يي (خص ضغط قظ) دي او په کومو حروفو کي چه داستعلا ء صفت موندل کيږي هغي ته مستعليه وايي .

٦، استفال : استفال په لغت کي لاندي پاتي کيدلو ته ويل کيږي .

او په ا صطلاح کي دمستفله حروفو داده کولو په وخت کي دژبي بيخ بره تالوته نه اوچتيږي بلکه لاندي پاتي کيږ ي چه ددي وجهي نه داحروف باريک اداء کيږي دمستعليه حروفو څخه سواباقي ټول حروف مستفله دي . داستفال صفت چه په کومو حروفو کي راځي هغي ته مستفله وايي .

٧، اطباق : اطباق په لغت کي ښه پيوسته کيدلو ته وايي او په اصطلاح کي دمطبقه حروفو داداء کولو په وخت کي دژبي اکثره حصه يعني دژبي مينځ پورته تالو سره پيوسته کيږي چه له دي کبله دا حروف ښه مفخم (پر) اداء کيږي او په کومو حروفو کي چي داصفت پيداکيږ ي هغه حروفو ته مطبقه وايي او داڅلور حروف دي (ص ،ض، ط،ظ)

٨، انفتاح : انفتاح په لغت کي په معني دخلاصيدلو او جداپاتي کيدلو راځي او په اصطلاح کي دمنفتحه حروفو داداء کولو په وخت کي دژبي اکثرحصه يا بيخ پورته تالو سره نه پيوسته کيږي بلکه د هغي څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جدا پاتي کيږي چې له دي کبله دا حروف پر نه اداء کيږي بلکه باريک اداء کيږي او په کومو حروفو کې چې دانفتاح صفت موندل کيږي هغه حروفوته حروف منفتحه وايي دمطبقه حروفو څخه علاوه باقي ټول حروف منفتحه دي .

۹، اذلاق : اذلاق په لغت کې په معني دتيزوالي راځي او په اصطلاح کې مذلقه حروف دشونډو يا دژبې دکناري څخه په سهولت سره اداء کيږي . او داشپږ حروف دي چې مجموعه يي (فرمن لب) دي .

۱۰، اصمات : اصمات په لغت کي په معني د منع کولو راځي او په اصطلاح کې داصمات حروف دخپل مخرج نه په مضبوطي سره اداء کيږي ددي په اداء کولو کې لږ څه ګراني محسوسيږي او په کومو حروفو کې چې داصفت راځي هغوته حروف مصمته وايي او دمذلقه حروفو څخه سواباقي ټول حروف مصمته دي .

دصفات غير متضاده تشريح

۱۱، صفير :صفير په لغت کې شپيلی يا دمرغۍ آواز ته ويل کيږي او په اصطلاح کې دصفيريه حروفو داداء کولو په وخت کې يو تيز آواز دشپيلۍ غوندي راوځي لکه عزيز او که دا صفت پدي حروفو کې اداء نشي دا حروف بلکل ناقص اداء کيږ ي او داصفت په درې حروفوکې راځي (ص ، ز ، س) .

۱۲،قلقله : قلقله په لغت کې جنبش اوحرکت ته وايي او داپنځه حروف دي چه مجموعه يي (قطب جد) دي او په اصطلاح کې ددي حروفو داداء کولو په وخت کې په مخرج کې يوقسم ته جنبش وي خودسکون او وقف په حالت کې قلقله زياتيږ ي او دحرکت په حالت کې ډير کم کيږي .

۱۳، لين : لين په لغت کې نرمي ته وايي او په اصطلاح کې دلين دحروفو داداء کولو په وخت کې داحروف ډيرپه نرمي سره اداء کيږي که غواړې چه مد ورباندي وکړي هم کولي شي او دا دوه حروفه دي (و، ي) چه کله ساکن وي او ماقبل يې مفتوح وي لکه(خوف) ،(والصيف)

۱٤، انحراف : انحراف په لغت کې اوړيدلواو مائل کيدلوته وايي او په اصطلاح کې د منحرفه حروفو داداء کولو په مختکي اواز دحافه لسان نه نوک (راس) لسان طرف ته او دراس لسان نه پشت لسان طرف ته ميلان کوي چنانچه په (ل) کې دحافه نه راس لسان طرف ته او په (ر) کې دراس لسان نه پشت لسان طرف ته ميلان کوي ځکه چې بعضي اوقات دسړي خيال نه وي د (ل) پرځاي (ر) او د(ر) پرځاي (ل) تلفظ کړي خصوصاً دادماشومانو څخه دارنګه غلطي زيات کيږي او دانحراف صفت په (ل) او (ر) کې راځي او دي دواړو حروفو ته حروف منحرفه وايي .

۱٥، تکرير يا تکرار : تکرير په لغت کې ديو شي بار بار تکرار کولو ته وا يي او په اصطلاح کې دتکرير نه مراد ديو حرف پرځاي څو حرفه اداء کول .

اود تکرار څخه مراد مشابهت دتکرار دي او داصفت صرف په (ر) کې راځي او دحقيقي تکرار څخه ځان ساتل ضروري دي دحقيقي تکرار نه هغه وخت سړي ځان ژغورلي شي چه د (ر) داداء کولو په وخت کې دژبې سر دتالو سره داسي مضبوط ولګي چې لرزه بلکل پکې رانشي په مضبوطوالي کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره مبالغه هم ونه شي چه آواز پکي بندشي دحروف شديده وو غوندې بلکه په (ر) کې دتوسط صفت خيال وساتل شي .

١٦، تفشي : تفشي په لغت کې انتشار او خورېدلوته وايي او په اصطلاح کي د (ش) داداء کولو په وخت کې اواز په خوله کې منتشر کيږي لکه (منفوش) .

١٧، غنه : دغني څخه مراد هغه آواز دي چې دنون او ميم د اداءکولو په وخت کې په پوزه کې ظاهريږي په هيڅ حالت کې دنون او ميم څخه نه جدا کيږي متحرک وي او که ساکن وي او که پوزه بنده کړي نو داصفت پکي نه اداء کيږي او دې غني ته غنه اني وايي او بل قسم ته يي غنه زماني وايي چه ددي تفصيل به وروسته ان شاء الله په صفات عارضه کې راشي .

١٨، استطالت : استطالت په لغت کې طلب داوږدوالي ته وايي او په اصطلاح کې دا معني لري چې د (ضاد) داداء کولو په وخت کې دمخرج دشروع نه دمخرج تر اخره پوري اواز په تدريج سره ووځي يعني د نواجذ غاښونو او دژبې د کناري څخه آواز شروع شي په تدريج سره داسي ضواحکو پوري ورسيږي چې په آواز کې يو قسم ته اوږدوالي وي د (ظا) غوندي د دفتعاً زر ونه وځي دهمدي استطالت له کبله ضاد دظا څخه جدا کيږي نور په ټولو صفاتو کې ضاد او ظا مشترک دي چونکه دضاد مخرج نسبتاً نورو مخارجوته اوږد دي نوپه آواز کې يي هم اوږدوالي دي .

صفات عرضه

صفات عارضه هغه صفات دي چې کله په حرف کې موندل کيږي او کله نه موندل کيږي لکه څرنګه چې مخکې فصل کې دصفات عارضه و تعريف تفصيلي بيان شو صفات عارضه اجمالاً په لاندي ډول دي .

١، تفخيم ٢، ترقيق ٣، حرکت ٤،سکون ٥، مد ٦، صله ٧،ادغام ٨، اقلاب ٩ ، اخفاء ١٠ ، غنه زماني ١١، تسهيل ١٢، ابدال ١٣ ، حذف .

پورته صفات په دوه ډوله دي (عارض بالصفت) عارض بالحرف) عارض بالصفت تفخيم او ترقيق ته وايي او باقي ټول عارض بالحرف دي داعراض بالصفت څخه مطلب دادي چې هغه صف عارضه چې دکوم لازمي صفت دوجهي څخه پيداشوي وي مثلاً مخکې مونږ ولوستل چې د (خص ضغط قظ)څخه علاوه باقي نور ټول حروف باريک تلفظ کيږي چې تعداد يي (٢٢) ته رسيږي اوس په دي ٢٢ حروفو کې (الف ، ل ،ر) دا دري حروف داسي حروف دي چې هميشه باريک نه تلفظ کيږي بلکه په بعضي حالاتو کې باريک تلفظ کيږي او په بعضي حالاتو کې پر تلفظ کيږي په کومو حالاتوکي چې پر تلفظ کيږي په هغي کې صفت استعلاء عارض کيږي چې د هغي وجهي نه دا دري حروف پر تلفظ کيږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځرنګه چي صفت استعلاء یو لازمي صفت دي نو د (الف ، ل، ر) په حروفو کي تفخیم صفت عارضه دي چي دیو لازمي صفت دوجهي ځخه پیداشوي دي .

او عارض بالحرف ځخه مطلب داده چي هغه صفت عارضه چي دیو حرف دیوځاي کیدلو له کبله پیداکیږي مثلاً دنون ساکن او تنوین ادغام یا اقلاب یا اخفاء یا په حروفو مده کي مد فرعي کول ځکه چي دنون ساکن او تنوین ادغام دحرف (یرملون) سره دیوځاي کیدلو له کبله کیږئ د (با) سره دیو ځاي کیدلو له کبله اقلاب کیږي او همدارنګه په حروف مده کي مد فرعي دهمزي سره دیوځاي کیدلو له وجهي ځخه کیږ ي او که پر دوي باندي زقف یت سکته وشي نو اخفاء ،اقلاب ، ادغام ، مد ،صفات پکي نه موندل کیږي نو ددغي وجهي نه دي صفاتوته صفات عارضه وایي چه کله په حرف کي موندل کیږي او کله نه موندل کیږي .

شبه مستعلیه

(الف،لام ،را) دادري واړه حروف ته شبه مستعلیه وایي سره لدي نه چي دحروف مستعلیه دي خو په بعضي حالاتو کي دا حروف پر (مفخم) تلفظ کیږ ي دحروف مستعلیه وترمینځ چي مجموعه یي (خص ضغط قظ) دي او ددي دري حروفو تر مینځ فرق دادي چي حروف مستعلیه همیشه پر تلفظ کیږي که مفتوح وي یا مضموم یا مکسور و ي یا ساکن وي پدي حروفو کي د استعلا ء صفت لازمي صفت دي چي بالکل ترینه نه جداکیږ ي او په شبه مستعلیه حروفو کي (ل، ر، الف) تفخیم لازمي ندي کله پر تلفظ کیږي او کله باریک نو دغي وجهي نه دیته شبه مستعلیه وایي یعني دمستعلیه حروف سره مشابه دي .

اوس به دابیان کړو چي داحروف په کومو حالاتو کي پر تلفظ کیږي او په کومو حالاتوکي باریک تلفظ کیږي هریو به په خپل وارسره بیان کړو .

ځلورم فصل

تفحیم او ترقیق

دلام دتفخیم او ترقیق حالتونه

دلام نه مقصد زموږ فقط دلفظ (الله) دي لام دي نور لامونه ټول باریک تلفظ کیږي صرف دلفظ د (الله) لام کله پر کله باریک تلفظ کیږي .

لفظ د(الله)اواللهم دري حالتونه لري :

١،که دلفظ دالله (ج) او اللهم لام ځخه ماقبل فتحه وه نو مفخم تلفظ کیږي لکه : هوالله ، مریم ،اللهم .

٢:همدارنګه که دي نه ماقبل ضمه هم وه مفخم تلفظ کیږي لکه : عبدالله ، قالو اللهم .

٣، که دلفظ دالله ج او اللهم ځخه ماقبل کسره وه باریک تلفظ کیږي لکه : بِسمِ الله ، قلِ اللهم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د(ر) دتفخيم اوترقيق حالتونه (ر) په شپږو حالتونوکي مفخم لوستل کيږي .

۱، راچي کله مضموم وي يامفتوح وي مشددوي اوکه مخفف وي لکه رَعدًا، رُزِقُوا،ذُوْمِرَةٍ ،ففروا .

۲، راچي کله ساکن وي او ماقبل يې مضموم يا مفتوح وي لکه : يُرْزقُوْن، بَرْقُ،ارسلوا .

۳،دراساکن نه ماقبل کسره عارقضی وي لکه :.اِرجعُوْا،ارجعی

٤، دراساکن نه ماقبل کسره اصلي منفصله وي لکه : رَبِ ارجِعُوْن

او کله کسره عارضي هم وي او منفصله هم وي لکه : اَمِ ارتَابُو،ان ارتبتم .

٥،را ساکن وي او ماقبل يې کسره اصلي وي خو مابعديي په يوه کلمه کي دحروف مستعليه و څخه يوحرف راغلي وي لکه : مِر صَاد ، اِرصَاداً،قرطاسً،فرقے ، لبالمرصاد .خوحرف مستعليه به مفتوح وي او که حرف مستعليه د را څخه وروسته په يوه کلمه کي نه وه راغلي بيا را باريک لوستل کيږ ي لکه : فَا صْبِر .؛،صبراً .

٦، را ساکن وي او ماقبل يې هم ساکن وي اوماقبل يې مضموم يا مفتوح وي لکه : اَلْقَدْرَ ،اَلْعُسْرَ،الانهار .خوداصورت صرف وقف پوري خاص دي دوصل په صورت کي دا را متحرک لوستل کيږي .

درا دترقيق حالتونه

را په پنځه حالتونوکي مرقق يعني باريک لوستل کيږي .

۱، رامکسوره مشدد وي او که مخفف و ي لکه (رِزقٍ ، بِالبِرِ،رجالُ)

۲، را ساکن وي او ماقبل يې کسره اصلي متصله وي او مابعد يې حرف مستعليه نه وي لکه (فِرعَون ، شِرعَۓ ،مريے)

۳، راساکن وي او ماقبل يې هم ساکن وي او ماقبل يې مکسوروي لکه لِذِي حِجْر، وَلابِکْر) خودادوقف په حالت کي وي .

٤، راساکن وي او ماقبل يې ياي ساکنه وي لکه (خَير ،قَدِير)

٥، راي مماله يعني هغه را چي اماله پکي شوي وي لکه (مَجرِهَا) اماله په ټول قران کريم کي صرف يوځاي راغلي په روايت حفص (رح) کي (اختلافي ځايونه)

په قران کريم کي دري داسي کلمات دي چي په هغي کي اختلاف دي يعني درا په هکله چي باريک تلفظ کيږي که پر تلفظ کيږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱، یولفظ (مِصرَ) دي ۲، بل لفظ (فِرقٍ) ۳، دریم لفظ (عَینَ الْقِطْرِ) دي بعضي وايي باریک تلفظ کیږي او بعضي وايي چي پر تلفظ کیږي خو په لفظ د مصراوعین القطردوقف په حالت کي اختلاف دي او دوصل په حالت کي لفظ مصر کي را مفتوح ده پر تلفظ کیږي او عین القطر کي را مکسوره ده باریک تلفظ کیږي او په لفظ دفرق کي په وصل او وقف دواړو کي اختلاف دي . خلاصه دا چي په پورتني دري کلماتوکي چي کوم را راغلي پدي کي تفخیم او ترقیق دواړه جائز دي .

دالف تفخیم او ترقیق

که چیرته دالف څخه مخکي حرف استعلاء راغلي وي نو الف هم ورسره مفخم تلفظ کیږي ځکه چي حروف استعلا ء ټول مفخم لوستل کیږي لکه :

(صَالِحِین) خَالِدُون) او همدارنګه په لفظ دالله او اللهم کي هم الف مفخم لوستل کیږي او که دالف څخه ماقبل حرف باریک اوستل کیده نوالف هم ورسره باریک لوستل کیږي لکه : نَاصِرِینَ .

دحروفو دتفخیم مراتب

دټولو څخه زیات لفظ دالله مفخم لوستل کیږي بیا وروسته ورپسي طا ، بیا صاد ،بیاضاد، بیا ظا ،بیا قاف ورپسي غین ورپسي خا او بیا را همدارنګه دالف تفخیم هم دخپل دماقبل حرف په لحاظ دي یعني څومره چي ماقبل حرف یي مفخم وي همدومره الف هم ورسره مفخم لوستل کیږي .

پنځم فصل

په بیان د اظهار ، ادغام ، اقلاب او اخفاء کي

په دي فصل کي دنون ساکن او تنوین احکام بیانوو .

نون ساکن اوتنوین څلور احکامه لري . اظهار ، ادغام ، اخفا ء ، اقلاب

۱، اظهار : اظهار په لغت کي ښکاره کولو ته وايي .

او په اصطلاح کي بغیر دغني څخه یو حرف دخپل مخرج نه اداء کول .

کله چي دنون ساکن اوتنوین څخه وروسته حروف حلقي راشي په دي کي اظهار کیږي یعني بغیر دغني څخه اداءکیږي . لکه : مِن خَوف ، مَن امَنَ او دي اظهار ته اظهار حلقي یا اظهار حقیقي وايي

۲،ادغام : ادغام په لغت کي (ادخال شيء في الشيء) یعني یو شي په بل شي کي داخلول او په اصطلاح کي ساکن حرف دمتحرک حرف سره داسي یو ځاي لوستل چي یو مشدد حرف ورڅخه جوړشي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنون ساکن او تنوین څخه وروسته یي په بله کلمه کي حرف (یر ملون) راشي چي ټول شپږ حروف دي نو په نون ساکن او تنوین کي ادغام کیږي لکه : مِنْ وّ َال ، من الّدُنهُ خو په څلورو حروفو کي ادغام مع الغنه کیږ ي چي مجموعه یي (یمنو) دي او په دوو حروفو کي چي مجموعه یي (لر) دي ادغام بغیر الغنه کیږي یعني په یمنو کي ادغام ناقص کیږ ي او په لر کي ادغام تام کیږي .

داغام ناقص او ادغام تام تفصیل به وروسته ان شاء الله راشي .

اوکچیري دنون ساکن څخه وروسته حروف یرملون په یوه کلمه کي راشي بیا ادغام نه کیږي لکه : صِنْوَن ٍ ، قِنْوانُ په قران کریم کي صرف همدغه څلور کلمي راغلي پدي کي اظهار کیږي او دي اظهار ته اظهار مطلق وایي .

٣، اقلاب : اقلاب په لغت کي داسي معني کیږي (تحویل الشيءٍ عن وجهه) یعني یو شي دخپل حقیقت څخه رااړول او په اصطلاح کي دنون ساکن او تنوین څخه وروسته چه (با) راشي په نون ساکن او تنوین کي اقلاب کیږي دغني سره یعني نون ساکن او تنوین په میم بدلیږي لکه : مِن بَعْدسَمِعُ ٌ بَصِ ٌر .

٤، اخفاء : اخفاء په لغت کي ستر یعني پټولوته وایي .

او په اصطلاح کي داظهار او ادغام ترمینځ یو ساکن حرف اداء کول یعني دنون ساکن او تنوین څخه وروسته چي حروف یرملون او حروف حلق او با څخه علاوه هر یو حرف چي راشي په نون ساکن او تنویي کي اخفاءمع الغنه کیږي.لکه : اَنفُسَکُم . اَنْتُم ، مِن قَبْل ، او داخفاء ټول (١٥)حروف دي او دي اخفاء ته اخفاء حقیقي وایي .

دمیم ساکن احکام

میم ساکن دري احکام لري . ادغام ، اخفاء ، اظهار

١، ادغام : دمنم ساکن څخه وروسته چي بل میم راشي پدي کي ادغام مع الغنه کیږي لکه : اِلَیْکُمْ مُرْسَلُوْن .....

٢، اخفاء : دمیم ساکن څخه وروسته چي با راشي په میم ساکن کي اخفاء مع الغنه کیږي لکه : وَمَهُم ْ بِمُؤْمِنِیْن او دي اخفاء ته اخفا ء شفوي وایي .

٣، اظهار : دمیم ساکن څخه وروسته چي دمیم او با څخه علاوه هریو حرف راشي په میم ساکن کي اظهار کیږي او دي اظهارته اظهار شفوي وایي لکه : فَلَهُم ْ اَجْرُهُمْ

دلام تعریف احکام

دلام تعریف دوه احکامه دي اظهار او ادغام

(c) ketabton.com: The Digital Library

١، الف دلام تعريف ځخه وروسته نشي راتلاي په ٢٨ حروفو کي د ١٤ حروفو ځخه مخکي چي لام تعريف راشي په لام تعريف کي اظهار کيږي او په ١٤ جروفو کي ادغام کيږي په هغه حروفو کي چي اظهار کيږي مجموعه يي (ابغ حجک وخف عقيمه) دي لکه : اَلْبُخْلِ ،القارعه ، الکوثر ، ددي نه سوا په ١٤ نورو خروفو کي ادغام کيږي لکه : اَلشَمس ،التوبه ، الرحمن ، دي اظهار ته اظهار قمري وايي او دي ادغام ته ادغام شمسي وايي .

شپږم فصل دغني په بيان کي

دغني معني مخکي هم تيره شوه دخيشوم نه چي کوم آواز وځي هغي ته غنه وايي غنه په دوه قسمه ده (غنه آني) او (غنه زماني) غنه آني وي او که غنه زماني وي داصرف په ميم او نون پورې خاصه ده غنه زماني په نون او ميم کي په بعضي حالاتوکي راځي لکه ځرنګه چي مخکي دنون ساکن اوميم ساکن احکام تير شول .

غنه آني : دنون او ميم لپاره صفت لازمي دي په هر حال کي پکي موندل کيږي که وغواړي او که ونه غواړي داصفت بلا ارادي اداء کيږي .

غنه زماني : د ارادې ځخه بغير نه اداء کيږي او دا غنه لاندي په نون او ميم کي موندل کيږي :

١، نون ساکن او تنوين ځخه وروسته دحروف حلقي او لام او را نه علاوه باقي ٢٠ شلو حروفو کي کوم يو حرف چي راشي هلته غنه کيږي .

٢، دميم ساکن نه وروسته چي ميم يا باراشي (ميم مخفاے او ميم مدغمه کي)

٣، نون او ميم چي کوم ځاي کي مشدد راشي فقط چي همد دري حالاتو کي غنه کيږي او دغني مقدار يو الف دي يعني ديو الف په اندازه د غنه وشي ديو الف اندازه داده چي خلاصه ګوته بنده کړي يا بنده ګوته خلاصه کړي .

اووم فصل په بيان کي د مد

مد په لغت کي اږدولو او کش کولو ته وايي .

او په اصطلاح کي په حروف مده او حروف لين باني د آواز اوږدول دي .

حروف مده دري دي (الف ،واو ، يا) کله چي ساکن وي او ماقبل حرکت يي دخپل جنس ځخه وي لکه : قَاْلَ ،قَاْلُو ، قِيْلَ او حروف لين دوه دي (واو ، يا) چي ساکن وي او ماقبل يي مفتوح وي لکه : مِنْ خَوْف ، وَالصَيف

اول مد په دوه قسمه دي (مد اصلي) او (مدفرعي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱،مد اصلي :مد اصلي هغه مد ته وايي چي کوم سبب باندي موقوف نه وي حروف مده چه اداء کوي نو هغه خپله ورسه اداء کيږي لکه : : قَالَ ،قَالُو ، قِيْلَ

که چيري پدي کلماتوکي مد ونه شي نو دحرف ذات باقي نه پاتي کيږي او همدارنګه مد اصلي کوم سبب باني هم موقوف ندي .

۲،اومد فرعي : هغه مد ته وايي چي کوم سبب باندي موقوف وي کچيري مد فرعي اداء نشي دحرف ذات ورسره نه ختميږي بلکه د کلمي چي کوم زينت او حسن دي هغه ورسره له مينځه ځي لکه سُوءَ ، قَالُو ، اَمَنَا .

دمد اسباب

مد اصلي خوصرف محل مد ته ضرورت لري . مد فرعي لپاره د دوه شيانو وجود ضروري دي (محل مد) او (سبب مد) محل مد هم دوه شيان دي (حرف مده) او (حرف لين)

او سبب هم دوه شيان دي : همزه او سکون لکه : والسماء پدي کي سبب دمد همزه ده او په ربِ العلمين کي سبب مد سکون دي .

دمد اسباب دوه دي همزه او سکون ددي دواړو دوه دوه اقسام دي (همزه متصل) او همزه منفصل) . (سکون لازم) او (سکون عارض) .

مدفرعي اجمالاً په څلور قسمه دي (مد واجب) ۲ (مدجائز) ۳ (مدلازم) ٤ (مد عارض) مد واجب ته مد متصل هم وايي او مد جائز ته مد منفصل هم وايي . مد فرعي تفصيلاً په (۹) قسمه دي چه په لاندي ډول دي :

۱، مد متصل (۲) مد منفصل (۳) مد لازم کلمي مثقل (٤) مد لازم مخفف (٥) مد لازم حرفي مثقل (٦) مد لازم حرفي مخفف (۷) مد لازم لين (۸) مد عارض لين (۹) مد عارض وقفي .

۱، مد متصل : هغه مد ته وايي چي دحرف مده څخه وروسته همزه په يوه کلمه کي راغلي وي لکه : سَوَاءً ، سُوْءَ .

۲، مد منفصل : هغه مدته وايي چي دحرف مده څخه وروسته همزه په جدا کلمه کي راغلي وي لکه : قَالُوا ، اَمَنَا ،فِاَنْفُسِكُم .دي مدته منفصل ځکه وايي چه همزه په جدا کلمه کي راغلي او جايزځکه ورته وايي په بعضي رواياتوکي راغلي اوبغضي رواياتوکي ندي راغلي او بله خبره داده چي دا مد صرف د وصل په حالت کي کيږي که مخکي کلمي باندي وقف وشي بيا دا مد نه کيږي او مد متصل په وصل او وقف دواړوحالاتوکي کيږي ددي ادواړو مدونو سبب همزه ده او دنورو مدونو سبب سکون دي .

۳، مد لازم کلمي مثقل : هغه مد ته وايي چه دحرف مد څخه وروسته په يوه کلمه کي مشدد حرف راغلي وي لکه : اَلطَآمَـے ، دَآبَـے ،الصَآخَةَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته سبب مد سکون دي کوم مشدد حرف چه دحرف مد څخه وروسته راغلي په حقيقت کي دا دوه حرفه دي اول ساکن اودوهم متحرک اول په دوهم کي مدغم شوي دي .

٤، مدلازم کلمي مخفف : هغه مد ته وايي چي په يوه کلمه کي دحرف مد څخه وروسته يو لازمي سکون راغلي وي لکه : آلئَنَ او دامد په ټول قران کريم کي صرف په همدغه يوه کلمه کي راغلي دي دلازمي سکون څخه مقصد دادي چي په هرحال کي ساکن وي يعني دوصل او وقف په دواړو حالتونو کي ساکن دي .

دمدلازم حرفي صرف په حروف مقطعات کي راځي .

٥،مدلازم حرفي مثقل :هغه مدته وايي چي په حروف مقطعاتو کي دحرف مده څخه وروسته مشدد حرف راغلي وي لکه : (الم) کي اول مد مراد دي دلته هم دحرف مد څخه وروسته مشدد حرف راغلي خو مشدد حرف په اصل کي دوه حرفه دي او ل شاکن دوهم متحرک اول په دوهم کي مدغم شوي د مد سبب دغه ساکن حرف دي .

٦، مد لازم حرفي مخفف : هغه مد ته وايي چي په حروف مقطعاتوکي د حرف مد څخه وروسته سکون راغلي وي لکه : حم ، ق ، ص) ،

٧، مد لازم لين : هغه مد ته وايي چي په حروف مقطعات کيدحرف لين څخه وروسته سکون راغلي وي او دا مدپه ټول قران کريم کي په يوه کلمه کي دوه ځايه راغلي چي هغه عين دي ، په سورے مريم او سورے شورا کي مثال : (کهيعص) حم عسق)

٨، مد عارض لين : هغه مد ته وايي چي دحرف لين څخه وروسته سکون عارضي راغلي وي يعني دوقف په سبب ساکن شوي وي لکه : (مِن خَوُف وَالصَيْف)

٩، مد عارض وقفي : هغه مد ته وايي چي دحرف مده څخه وروسته سکون عارضي راغلي وي لکه : (يَومِ الدِيْنِ ، نَسْتَعِيْنُ)

دمدونو مقدار

مداصلي کي صرف قصر کيږي او دقصر اندازه يو الف دي ددي څخه زياد اوږدول جائز ندي او مد فرعي مختلف قسمونه لري نو دهغي مقدار هم مختلف دي چي تفصيل يي په لاندي ډول دي :

مد متصل اومد منفصل کي يوسط کيږي په توسط کي هم دري اقواله دي (دوه الفه ، دوه نيم الفه ، څلور الفه)

اومدمنفصل کي قصر هم کيږي خو په طريقه دجزري (رح) کي فقط دمد لازم په اولني څلور قسمونوکي صرف طول کيږي دطول مقدار دري الفه يا پنځه الفه دي .

په مدلازم لين ، مدعارض وقفي اومدعارض لين کي طول توسط ،قصر دري واړه جايز دي مد لازم لين او مد عارض وقفي کي اول طول بهتر دي بيا توسط ، بيا قصر او په مد عارض لين کي ددي برعکس او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ل قصر بهتر بيا توسط بيا طول بهتر دي خو دلته دتوسط مقدار دوه الفه يا دري الفه دي مد متصل غوندي ځلور الفي توسط جايز ندي کومو مدونوکي چه طول ،قصر دري واړه جايز دي ددي دري واړو څخه به يواختياروي ياطول يا توسط يا قصر دتلاوت په شروع کي چه کوم قول مو اختيارکړو دتلاوت ترآخره پوري به په هغي عمل کوي مثلاً طول مو اختيار کړو آخره پوري به طول باندي عمل کوي داسي نشي چي مثلاً يو ځاي مو دوه الفي توسط وکړو بل ځاي کي دري الفي توسط وکړي بلکه آخره پوي به همغه دوه الفي توسط باندي عمل کوي همدارنګه مد منفصل ته په مد متصل باندي ترجيع ورکړو ځکه چي مدمنفصل ضعيف دي او مد متصل قوي دي او همدارنګه مد عارض لين ته په مد عارض وقفي ترجيع ورنکړو مثلاً په مدعارض وقفي کي موتوسط وکړو او په مد عارض لين کي مو طول وکړو داجايز ندي يا به په دواړو کي مساوات کوي يابه مد عارض وقفي ته په مدعارض لين ترجيع نه ورکوي چي مد عارض وقغي کي طول او مد عارض لين کي توسط وشي .

اتم فصل هاي ضمير

دهاي ضمير څخه مراد دواحد مذکر غايب ضمير دي کله چي داسم فعل يا حرف پوي متصل شي لکه : (رَسُولهُ بِهِ اَکَلَهُ) دهاي ضمير ځلور قاعدي دي دوه ددي دحرکت په هکله دي او دوه يي دصله يا عدم صله په هکله دي (١) که چيري دهاي ضمير څخه مخکي کسره وه يا ياي ساکنه وه نو هاي ضمير مکسور لوستل کيږي لکه : بِهِ اِلَيْهِ مګر ددي قاعدي څخه ځلور کلمات مستثني دي چي دوه کلموکي مضموم لوستل کيږي او دوه کلمو کي ساکن لوستل کيږي سره لدي چي ماقبل يي مکسوردي په کومو کلماتو کي چي مضموم لوستل کيږي هغه دادي (وَمَا اَنْسَنِيْهُ ، سورے کهف کي او عَلَيْهُ اللهَ سورے فتح کي او کومو کي چي ساکن لوستل کيږي هغه دادي (اَرْجِه ، دوه ځايه سورے اعراف کي او فَاَلْقِه سورے نمل کي .

٢، که دهاي ضمير څخه ماقبل نه کسره وه او نه ياي ساکنه وه نو هاي ضمير مضموم لوستل کيږي لکه : (اَخَه ، رَاٰءَ نْتُمُوْهُ) مګر دقاعدي څخه يو ه کلمه مستثني ده چه په هغه کي مکسور لوستل کيږي ، وَتَقَهِ سورے نور کي پدي ها باندي همدغه دوه حرکته راځي يعني کسره او ضمه فتحه ورباني نه راځي لاندي دوه قاعدي دصلي او عدم صلي په هکله دي :

٣، که چيري دهاي ضمير نه ماقبل او مابعددواړه متحرک وو نو ها ضمير کي صله کيږي که ماقبل يي مضموم وه نو صله د واو سره کيږي او که ماقبل يي مکسور وو نو صله ديا سره کيږي لکه : اَمْرُ اِلَي اللهِ بِوجْهِهِ سُوْءَالْعَذَابِ مګر يو کلمه ددي قاعدي څخه مستثني ده چه هغه يَرْضَهُ لَکُمْ سورے زمر کي دي سره ددي نه چه ماقبل او مابعديي دواړه متحرک دي بياهم صله نه کيږي .

٤، که دهاي ضمير ماقبل او مابعد دواړه ساکن وو يا ماقبل فقط ساکن وو يا مابعد يي فقط ساکن وو نو پدي دري صورتونو کي په هاي ضمير کي صله نه کيږي مثالونه يي لاندي ذکر دي (مِنْهُ الْمَا ء ، مِنْهُ اَيَتُ ُ) مګر په يوه کلمه کي (فِيْهِ مُهَاناً)ددي قاعدي څخه مستثني ده سره لدي چه ماقبل يي ساکن دي خو بياهم صله کيږي صله دي ته وايي چه حرکت اوږد اداء کړل شي که حرکت ضمه وه دومره يي اوږد کړي چه وروسته ورنه واو ساکن جوړ شي او همدارنګه که حرکت يي کسره وه نو دومره يي اوږد کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه يا ساکن تر جوړه شي او صله دوقف په صورت کي نه پيداکيږي بلکي دوصل په صورت کي کيږي .

لاندي کلماتوکي صله نه کيږي ځکه چه پدي کليماتوکي ها دنفس کليمي څخه د مَانُقْقَهُ سورے هود لَئِن لَم تَنْتَهِ دوه ځايه سورے شعراء کي او يو ځاي سورے مريم کي لَئِن لَم تَنْتَهِ

سورے علق کي فواکه سورے مومنون لاندي يو څوکليمات دي چه صورتً دهاي ضمير غوندي دي خو په اصل کي ها ضمير ندي بلکي دي ته هاي سکته وايي او دا هميشه ساکن دي هغه کلمات دادي : لَمْ يَتَسَنَهُ ، سورے البقره کي اِقْتَدِهُ ، په سورے انعام کي كِتَابِيَهُ دوه په سورے احاقه کي او همدارنګه يو ځاي مَالِيَه ُ راغلي دي سُلْطَنِيَهُ يو ځاي په سورے الحاقه کي او دوه ځايه حِسَابَهُ په سورت الحاقه کي مَاهِيَهُ په سورے القارعه کي چه داټول کليمات دي نهه ځايه راغلي دي

نهم فصل

په بيان دادغام کي

ادغام په لغت کي ادخال شيء في الشي ته ويل کيږي يعني يو شي په بل شي کي ننوستل او په اصطلاح کي دوه حروفونه په داسي ډول يو ځاي کول او لوستل چه يو مشدد حرف ورڅخه جوړشي .

سبب او مخرج په اعتبار سره ادغام په دري قسمه دي . (ادغام مثلين) (ادغام متجانسين) (ادغام متقاربين)

ادغام مثلين : ديته وايي چه دوهم مثل حروف يو په بل کي مدغم شي لکه : اذهب بکتابي .

ادغام متجانسين : ديته وايي چي ديو مخرج حروف يو په بل کي مدغم شي لکه :اذظلموا .

ادغام متقاربين : ديته وايي چه دوه قيب المخرج حروف يوپه بل کي مدغم شي لکه : من ربه .

دمدغم په اعتبار سره ادغام په دوه قسمه دي (ادغام صغير) ادغام کبير)

ادغام صغير ديته وايي جه مدغم حرف ساکن وي يعني دساکن حرف په متحرک حرف کي ادغام کيدل لکه : (اليکم مرسلون)

ادغام کبير ديته وايي چي مدغم حرف متحرک وي يعني مدغم او مدغم فيه دواړه متحرک وي امام حفص رحمه الله عليه دروايت مطابق ددي ادغام په ټول قرانکريم کي صرف پنځه مثالونه موندل کيږي .(اتحاجوني) (تامروني) (لاتامنا) (نعما) (مکني)

د اداء اوکيفيت په اعتبار سره ادغام په دوه قسمه دي (ادغام تام) او (ادغام ناقص)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادغام تام هغه ادغام ته وايي چي دمدغم حرف هيڅ يو صفت باقي پاتي نشي لکه : مِنْ لَّدُنه ، مِنْ رَّبِهِ .

ادغام ناقص :هغه ادغام ته ويل کيږي چه دمدغم حرف کوم صفت باقي پاتي شي لکه : مِنْ وَالٍ

دحکم په اغتبار سره ادغام په دوه قسمه دي (ادغام واجب) او (ادغام جائز)

په مثلين او متجانسين حروفو کي ادغام واجب دي اومتقاربين حروفوکي ادغام جايز دي ادغام مثلين کي صرف ادغام تام کيږي او ددي ادغام ١٤ صورتونه په قرانکريم کي موندل کيږي .

١،دبا ادغام په با کي لکه (اذهب بکتابي)

٢، دتا ادغام په تا کي لکه (فماربحت تجارتهم)

٣، ددال ادغام په دال کي لکه : (قددخلوا)

٤، دعين ادغام په عين کي لکه : (تسطع عليه)

٥، درا ادغام په را کي لکه ک (وذکرربک)

٦، دفاادغام په فا کي لکه : (فلايسرف في القتل)

٧، دکاف ادغام په کاف کي لکه : (يدرک کم الموت)

٨،دلام ادغام په لام کي لکه : (کلابل لاتکرمون)

٩، دميم ادغام په ميم کي لکه : (اليکم مرسلون)

١٠، دنون ادغام په نون کي لکه : (من نشاء)

١١، دواو ادغام په واو کي لکه : (عصوو)

١٢، دها ادغام په ها کي لکه : (يوجهه)

١٣، ديا ادغام په يا کي لکه : (لدي المرسلون

١٤، دذال ادغام په ذال کي لکه : (اذذهب)

دادغام متجانسين ټول ٧ صورتونه په قرانکريم کي راغلي دي چه شپږوکي تام ادغام کيږ ي او يو صورت کي ناقص ادغام کيږي په کوموصورتونوکي چي ادغام تام کيږي هغه په لاندي ډول دي :

١، دتاادغام په دال کي لکه : (اثقلت دعوالله)

٢، دتا ادغام په طا کي لکه : (وقالت طايفے)

٣، ددال ادغام په تا کي لکه : (قدتبين)

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤، دذال ادغام په ظا کي لکه : (اذظلموا)

٥، دثاادغام په ذال کي لکه : (یلهث ذالک)

٦، دبا ادغام په میم کي لکه : (ارکب معنا)

او په لاندي یو صورت کي ادغام ناقص کیږي

٧، دطا ادغام په تا کي لکه : (بسطت ، فرطت ، فرطتم ، احطت) داغام متقاربین چه لام تعریف په حروف شمسیه کي ادغام هم ورسره حساب کړي ټول ٨ صورتونه په قرانکریم کي موندل کیږي خو په ځلوصروتونو کي تام ادغام کیږي په دوه صورتونوکي ادغام ناقص کیږي او په یوصورت کي ادغام اختلافي کیږي او په یو صورت کي ادغام اختیاري کیږي . په لاندي صورتونوکي تام ادغام کیږي .

١، دلام تعریف ادغام په حروف شمسیه کي لکه : (الشمس)

٢، دنون ساکن او تنوین ادغام په لام کي لکه : (من ادنه ، هدًي لبني اسرائیل)

٣، دنون ساکن او تنوین ادغام په را کي لکه :(من ربه ، من ثمرے رزقاً)

٤، دلام ادغام په راکي لکه : (قل ربِ)

٥،دنون ساکن او تنوین ادغام په واو کي لکه : (من وال ، مغفرے ورحمے)

٦، دنون ساکن او تنوین ادغام په یا کي لکه : (من یقول ، نومئذٍ یَوَدُ)

٧، دنون ساکن او تنوین ادغام په میم کي لکه : (من ماءٍ مهینٍ ، دا ادغام اختلافي دي بعضي وایي چي دا غنه دنون دي او بعضي وایي چه داغنه دمیم دي .

٨، الم نخلقکم کي دکاف ادغام په کاف کي اختیاري دي یعني ادغام تام او ادغام ناقص دواړه جائز دي خو ادغام تام بهتر دي .

داغام موانع

دمثلین لپاره د ادغام مونع :

کله چي دوه هم مثله حروف سره جمع شي اول ساکن دوهم متحرک نو ادغام کول واجب دي مګر حروف مده خپل هم مثله کي ادغام نه کیږي لکه : في یوم ، الذي یوسوس ، ان الذین امنواوعملوا الصاحات ځکه چي دلته ثقل پیداکړي او ادغام دثقل لري کولو لپاره کیږي او بله وجه داده چي ادغام قریب المخرج حروفو کي کیږي دا دواړه حروف خپلوکي بعیدالمحرج دي ځکه اول حرف مده دي او دوهم متحرک دي او دریمه وجه داده چي که چیري ادغام وشي نو دحروف مده مدیت به ختم شي یعني دمثلین لپاره د ادغام موانع داده چي اول حرف به مده نه وي متجانسین لپاره لپاره د ادغام موانع په لاندي ډول دي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چي دوه هم جنسه حروف جمع شي او ل ساکن دوهم متحرک نو ادغام واجب دي مګر حروف حلقي پخپل هم جنس کي ادغام نه کيږي لکه : فاصفح عنهم ، ځکه چي ثقل پيداکيږي متقارب لپاره دادغام موانع په لاندي ډول دي دلاه هم دمخکي غوندي حروف حلقي پخپل متقارب کي ادغام نه کيږي لکه : فسبحه . همدارنګه حروف حلقي په غير حلقي کي هم ادغام نه کيږي لکه : لاتزغ قلوبنا . او همدارنګه دلام هل او لام بل او لام فعل ادغام په نون کي نه کيږي لکه : هل ندلکم ، قلنا ، بل نقذف ، بلحق علي الباطل .

لسم فصل اجتماع ساکنين

اجتماع ساکنين څخه مقصد د دوو ساکن حروفو جمع کيدل دي او دا په دوه قسمه دي (علي حده) او (علي غيرحده)

١، اجتماع ساکنين علي حده ديته وايي چه دوه ساکن حروف سره جمع شي پداسي شان چه او حرف يي مده وي او دواړه په يوه کلمه کي وي لکه : الئن ، دابے ددي حکم دادي چي اول ساکن پخپل حال پاتي کيږي هيڅ تغير پکي نه راځي دوقف او وصل په دواړو حالتونوکي يوشانتي لوستل کيږي .

٢، اجتماع ساکنين علي غيرحده :

ديته وايي چه دعلي حده د دوو شرطو څخه يو يا دواړه شرطونه پکي موجود نه وي چه ددي دري صورتونه جوړيږي .

١، دواړه ساکن حروف په يوه کلمه ګي وي خو اول ساکن حرف مده نه وي لکه : القدرالعسر وغيره ددي حکم دادي چه دوقف په حالت کي دواړه ساکن حروف په حال باقي پاتي کيږي او په وصل کي دوهم ساکن باندي کسره راځي او داجتماع ساکنين صرف دوقف په حالت وي .

٢، دمخکني صورت برعکس يعني اول ساکن حرف وي خودواړه په يوه کلمه کي نه وي لکه : قالا الحمد ، في الارض ، قالوا الئن ، دا په اصل کي په قالاالحمد ، في الارض ، قالوا الئن وو .

ددي حکه دادي چه په لوستلوکي اول ساکن حرف حذف کيږي اوکه وقفورباندي وشي بيا په خپل حال پاتي کيږئ ځکه چه بيا اجتماع ساکنين صورت نه نيسي .

٣،دريم قسم دادي چي اواړه شرطونه موجودنه وي يعني اول ساکن نه حرف مده وي او نه په يوه کلمه کي وي لکه :قل الحق ، قل الحمد ، قديرالذي ، ددي حکم دادي چي دو باندي ضمه راځي او دوو باندي فتحه راځي په کومو باندي چي ضمه راځي هغه دادي (چه اول ساکن ميم جمع وي لکه : انتم العلون عليکم الصيام) ٢ (چه اول ساکن هغه واو لين نوي چه دجمع لپاره وي لکه دعوالله رءو العذاب ، چه په لصل کي دعو او رء و وو او په کومو باندي چه فتحه رځي دادي ١(چه اول ساکن د من جاره نون وي لکه : من الناس ، من الله ، ٢(چه اول ساکن د الم ميم وي چه دسورت ال عمران په سرکي راغلي کلچه لفظ الله سره وصل شي لکه : الم الله

دترتيل دوهم جزء معرفے الوقوف

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library